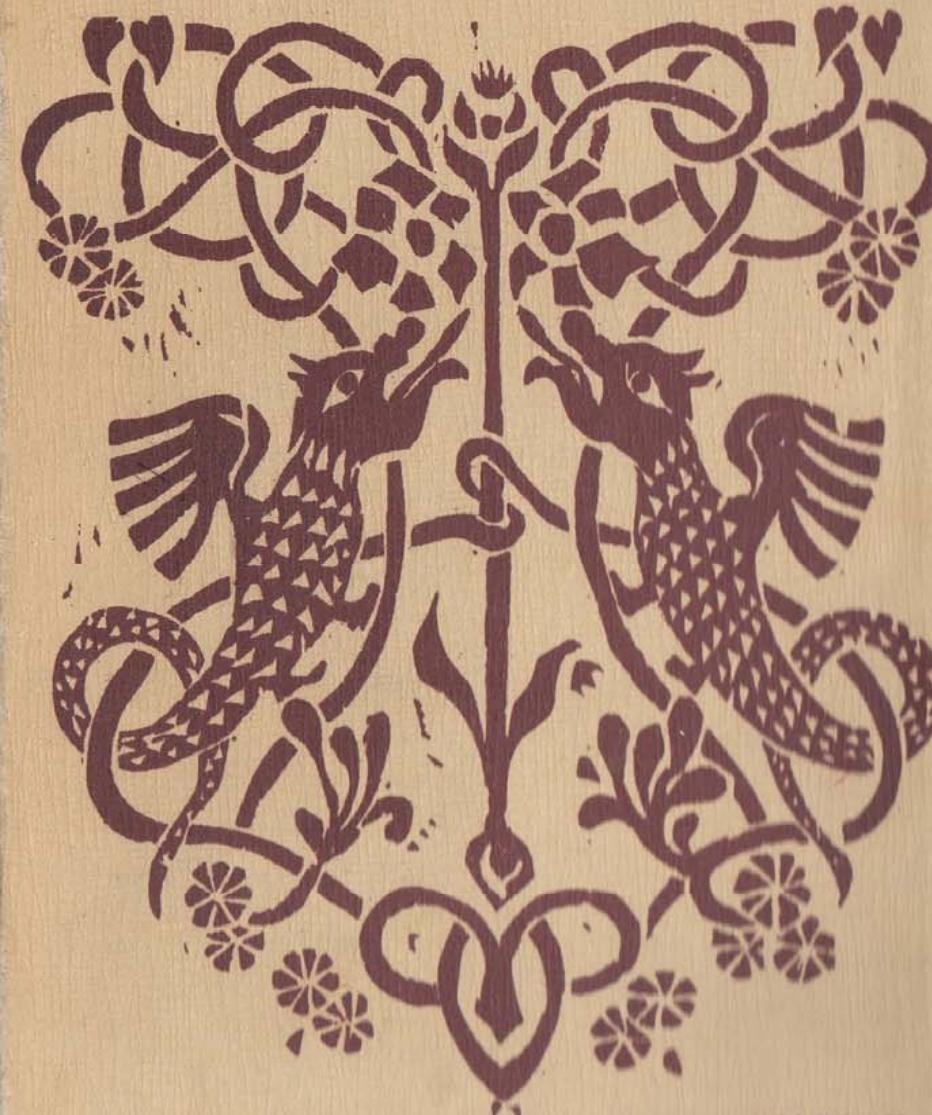
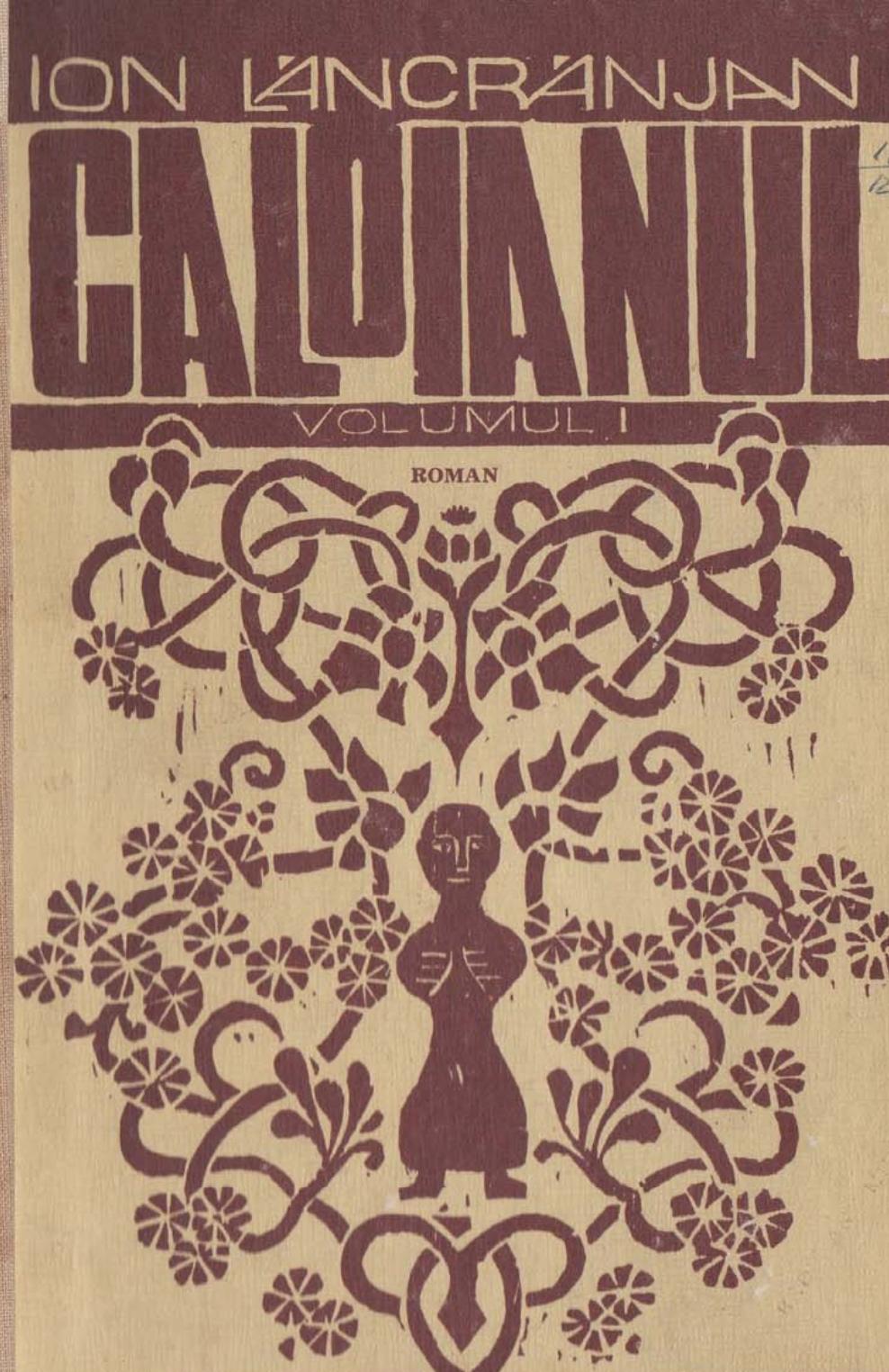

„Citeodată am fost rigizi și neindeminatci, noi cei ce dădeam suflăt
mitingurilor și manifestărilor, dar eram cinstiți și eram convinși că ne
jucăm rolul nostru în istorie, chiar dacă făceam și lucruri care contra-
ziceau acest rol, care trebuia să fie, după cum s-a vădit mai apoi,
constructiv și suitor, nu doboritor și coboritor, nu distructiv. Multe
aveau să se vădească altfel, mai tirziu, dar aura de eroism al anilor
aceia aspri și denși n-avea să-o mai ia nimeni de pe fruntea celor ce
i-au trăit ca atare. Și între ei, — o spun cu mindrie, de parcă aș vorbi
de fratele meu, de propriul meu copil! — se află și acest Vasile Poz-
dare, copil al secetei, năzuință vie și puternică a vieții care nu se lasă
incorsetată mult timp, cerind noi intrupări și noi înaintări, zvîrlind de
o parte opreștile artificiale ...”

Vol. I-II. Lei 30

ION LĂNCRĂNJAN
VOLUMUL I

editura Albatros

17
1242

său gros și cam butucănos. — Asta vreau, de fapt, asta am cerut-o!... Dumneelor, știindu-se cu musca pe căciulă, ar fi vrut să mă bage într-un institut de cercetare, pe un post bun, cu un salariu bun!... Voiau să mă recompenseze, săt umani domnii, dar eu n-am nevoie de recompensele și de umanismul lor fariseic!... Eu am nevoie de muncă și de aer tare!... La revedere, maestre, și succes!...

Plecase destul de brusc eroul său — posibilul său erou — își amintise de o întâlnire sau de o ședință, sau considerase, poate, cine știe, omul era imprevizibil, cu toate că era greoi din fire, că stătuse și vorbise prea mult, fapt e că plecase, nu fără a-l invita pe Ghețea pe viitorul șantier, unde era hotărît el să meargă — „cu orice preț!...“

3.

Eroismul, se spunea într-o anchetă la care participase și el, a căpătat — „...în condițiile orînduirii noastre sociale, un caracter nou, de masă, s-a multiplicat, s-a nuanțat, s-a diversificat, s-a împletit și se împletește cu luciditatea, cu o înțelegere superioară a lumii și a vieții, cu omenia și cu bunătatea...“ Da, dar el cunoscuse într-o stațiune, unde stătea și se simțea ca un pri-zonier, un om extraordinar, un specialist excelent, inginer și director de fabrică, un om voinic și puternic — Romulus Leancă lăsăma, avea doi metri și trei centimetri înălțime, era sprîncenat și colțuros la față, era dur și colțuros în toate și era neînfricat, nu-i era teamă de nimeni și de nimic, era de neîndoit în cugetul său, dar era și rece pe undeva, de o răceală care viza cruzimea. Pentru el, lucrurile se reduceau la a da producție cât mai multă, a organiza totul, la milimetru, a stăpini, a cunoaște și a pune în mișcare angrenaje întregi, angrenaje uriașe — „fiindcă socialismul, stimă domnule, îi spusese el lui Ghețea, nu se construiește cu vorbe, săt necesare și cheștiile astea, pentru mine unul, însă, nu contează...“ Muncea enorm — și nu se sfia s-o spună, nu era modest — stătea cîte zece și cîte cincisprezece ore la fabrică pe care o conducea. Era necruțător cu sine însuși, era neîndurător și cu alții, nu menaja pe nimeni și nu cunoștea

pe nimeni, cînd era vorba de producție și de plan. Era cam singuratic din pricina asta, n-avea prieteni prea mulți și prea buni, n-avea nici un om mai intim, cum avea să-i spună el în cele din urmă, fără nici un regret, însă, fără nici o părere de rău. „Da, domnule Ghețea, își întărise el spusele, lucrurile aşa stau și, dacă stau aşa, nu trebuie să ne sfiam a le recunoaște!... Dumneavoastră, cei care scrieți cărți și articole prin ziare, susțineți că anumite sentimente omenești, cum ar fi însigurarea, dispar complet în condițiile orînduirii noastre!...“ „Să ce, nu-i aşa?“ întrebă Ghețea. „Nu, domnule, nu-i aşa!... Si nici nu se poate să fie aşa!... Însigurarea, de pildă, e o meteahnă veche a sufletului omenesc și nu poate pieri de azi pe miine!... Se modifică, poate, își schimbă formele concrete de manifestare!...“ „Suferă, deci, o schimbare!...“ „Da, suferă, dar asta nu înseamnă că se ameliorează!... Dimpotrivă, eu cred că se accentuează!... În ce mă privește, de pildă, mă simt aşa de singur cîteodată, că-mi vine să turbez!... Si doar muncesc, pe brînci muncesc, cum v-am spus, stau între oameni de dimineață pînă seara, mă cert cu ei și mă-mpac cu ei, mă-mbrătișez și mai beau și cîte-un pahar de vin cu ei!... Cu toate astea!...“ „Poate să fie și oboseala de vină, sau cine știe ce nemulțumiri!...“ „Poate, cine știe?!... Ce zic eu și cu ce îmi veniți dumneavoastră!... Eu mă refeream la anumite sentimente concrete, pe care le-am trăit și le trăiesc eu și pe care le-am observat și la alții, din mers, ce-i drept, dar le-am observat!... Așa am și constatat, de altfel, că sentimentele acestea — însigurarea, individualismul și celelalte — nu numai că nu dispar în condițiile orînduirii noastre, cum ziceți dumneavoastră, publiciștii, dar se accentuează, capătă infățișări noi și mai violente...“ „E normal, domnule director!...“ „Dar de ce e normal?...“ „Pentru că orice lucru, orice simțămînt omenesc devine mai violent și trece printr-o stare de crispare și de violentare, înainte de a pieri!...“ „Asta era, deci?!...“ „Da, asta era!...“ „Ca să vezi, și eu unul nici nu m-am gîndit la aspectul acesta, la violentare!...“ Schimbăse vorba pe urmă, nu înainte de a-i spune că dăduse un răspuns just — „Ca la carte, meștere!“ — trecuse la alte probleme, în legătură cu care avea păreri tot atât de originale. Fiind om al producției, un om puternic și pasionat — „Trăsnit, dar pasionat!“ cum îl cata-

logase Ghețea — Leanc nu putea suferi pe cei care nu muncneau, pe cei care nu erau legați direct de producție — „pe domnii birocrati“, cum denumea el o întreagă categorie de oameni. „Nu o categorie, domnule Ghețea, își precizase el opinia, o plagă socială și politică, un cataclism economic... Să nu mă combateți, fiindcă știu și eu ce-i aceea administrație, îmi dau seama că birocracia este, într-un fel și pînă la un punct, un rău necesar, dar de respectat nu-i respect decit pe cei ce muncesc!... Or fi ei necesari și ceilalți, cei care mă controlează și mă îndrumă mereu, pe mine, care muncesc mereu, dar eu unul, meștere, nu-i stimez prea mult, nu-i stimez de loc, și mă gîndesc că dacă ar fi mai puțini ar fi mai bine!...“ Păreau cam stranii ideile acestea ale lui, erau prea originale și prea personale, dacă nu chiar discutabile, și Ghețea l-a privit cam pieziș în cele din urmă, ba s-a mai uitat și în jur, să vadă dacă nu i-a auzit cineva vorbind așa. „Prudenți mai sănătă dumneavoastră, creatorii! ii spuse Leanc, rîzind tare, hohotind puternic și profund, cum îi era felul. De aia nu dați nimic mai acătării la iveală, pentru că vă e teamă pînă și de propriile dumneavoastă gînduri! Vă mânîncă sufletul boala conformismului, fiindcă și astă-i un paradox: cea mai neconformistă orînduire e măcinată pe alocuri de cel mai urât conformism!...“ Pe urmă, după un scurt râgaz — stăteau pe o terasă, sub brazi, unde au discutat pînă tîrziu, în ziua aceea și în alte zile, era primăvara devreme și în jur toate erau reci și subțiri, iar ei erau neliniștiți și înfrigurați — a devenit și el mai concesiv, s-a domolit puțin, dar numai puțin și numai pe deasupra, fiindcă n-a renunțat nici atunci la ideile aceleia ale lui, care îl fascinau și îl speriau pe Ghețea, îl îngrozeau pur și simplu în cîte-o clipă, pentru ca după aceea, în altă clipă, densă și cuprinzătoare, să-l trezească și să-l entuziasmeze, pe desubt, în cea mai tainică intimitate. „Aceasta-i o boală a epocii, meștere, adăugase Romulus Leanc, nu ca pe o scuză, ci ca pe o încercare de a pătrunde în esența unui anumit fenomen — una din cele mai rele și mai grele boli!... Normal ar fi ca toată lumea, sau, dacă nu, cei mai mulți oameni, astăzi, să spargă mereu barierele înaintării, să îndrăznească, să-și lase gîndul să zboare cît mai departe!... Trăim, doar, într-o orînduire nouă, revoluționară, care ar trebui să îmbrățișeze imediat orice

gînd nou, orice cutezană!... Ar trebui, dar nu se întîmplă întotdeauna așa, dimpotrivă, un gînd nou sperie aproape de fiecare dată o mie și una de inertii!... Si-i normal să fie așa, dacă stăm și ne gîndim mai bine — da, e normal! — fiindcă realitatea e alcătuită din oameni, din oameni *vechi* și din *oameni noi*, din oameni *învechiți* sau *înnoiți*, din impostori și din eroi, din oameni curajoși și din ticăloși, din oameni inteligenți și buni — zău, chiar n-ați observat acest aspect: că oamenii inteligenți sănt mai buni?! — din oameni prosti și vicleni!... În acest context, absolut real, dat de Dumnezeu sau de coana natură, conformistul duce viața cea mai bună și mai lungă, el e pe la mijloc mereu, e ascultător și disciplinat, nu dă bătaie de cap, nu stîrnește bănuieri, nu spune niciodată ceea ce n-ar trebui să spună, dimpotrivă, e pe fază întotdeauna, cum se zice, e în priză mereu și la tensiunea cea mai potrivită!... Ce tip formidabil e acest conformist, ce contrast între sufletul lui de guzgan și sufletul mare al atitor oameni, care nu cunosc drămuirea, nu-și cruță trupul și mintea, cînd e vorba de muncă!...“ „Totuși, spuse Ghețea, cum de ați reușit dumneavoastră să ajungeți directorul unei fabrici mari, să realizați, adică, o carieră strălucită?... Dacă ar fi cum spuneți, atunci...“ „Dacă ar fi cum zic eu, n-aș fi reușit, astă vreți să ziceti, da?...“ „Da, astă vreau să zic!...“ „Păi de ce nu sănătă mai clar, tovarășe scriitor — nici nu vă dați seama cît de mult îmi plac vorbele astea! — de ce nu sănătă mai explicit?...“ „Am fost...“ „Ați încercat, ați vrut pesemne!...“ „Probabil...“ „În sfîrșit, treaba dumneavoastră!... Să ne întoarcem mai bine la ceea ce spuneam, fiindcă am impresia că vă interesează și pe dumneavoastră anumite lucruri!...“ „Mă interesează, chiar foarte mult!...“ „Ei, atunci aflați că nici eu nu știu cum de *am reușit!*... Nu credeam, meștere, n-aveam sănse și nu credeam nici eu că se va întîmpla o asemenea minune!... Da, pentru că toți au fost impotriva mea, de la începuturi!... Aproape toți, adică, pentru că au fost și oameni care m-au sprijinit și m-au înțeles!... De fiecare dată au existat asemenea oameni, ce-i drept îi drept!... Dar pe lîngă ei, și parcă un pic mai în frunte, i-am simțit și pe ceilalți, pe cei care m-au întîmpinat într-un anumit fel, cu reticență, cu adversitate!... Așa s-a întîmplat cînd am fost numit șef de

secție la uzinele din C., și cînd am fost numit, tot acolo, șeful producției, și cînd am fost numit director general!... Iar dincoace, unde săt acum, ce să mai vorbim, m-am izbit de o opoziție atât de puternică a organelor locale — și vorbele astea îmi plac mult: *organe locale!* — încît era cît pe-acă să mă las păgubaș, era să dau cu piciorul unei munci foarte grele și foarte frumoase, eu, care îmi mănuș zilele cu ea de vreo cinci ani, zilele și nopțile, tovarășe scriitor, fiindcă producția nu se realizează numai, cînd ai poftă, se rea izează mereu, în flux continuu!... Si dacă n-o stăpînești, dacă nu stai mereu de ea, ești pierdut, ești un om mort!... S-o iau, însă, pe rînd, dacă vă interesează viața mea, care are un curs *banal* și un conținut *exceptional!*... Eu săt basarabean, știu că nu seamănă a basarabean, dar nici dumneavoastră nu semănați a ardelean, aduceți a viitoră balcanică, ieratii-mi sinceritatea!... În sfîrșit, astă-i altă problemă — și vorba astă îmi place mie mult: *problemă*, peste tot găsești probleme, e plină lumea, gome! — și nu voiesc eu să fac teorie pe seama unui lucru pe care îl am la inimă, fiindcă îl am, ce să mai vorbim!... Da, și-n C., am ajuns în 1940, către sfîrșitul lui iunie!... Aveam șaptesprezece ani și nu apucasem să-mi termin măcar liceul, eram un neisprăvit... Mă aciuasem pe lîngă o familie de boiernași, care trăiau din ce aduseseră cu ei în timpul refugiuului, lucruri de valoare... Eram un fel de valet, fără livrea însă, fără nimic... Rău n-o duceam, dar nu-mi plăcea... Eram minios de-atunci și mi se părea, poate că și din pricina vîrstei, că stau într-o presă, subtească... N-am mai putut răbdă și m-am băgat ucenic în toamnă — la 11 Septembrie, n-o să uit niciodată ziua asta! — am rupt-o cu săracă moșierime și-am devenit proletar!... În 1944 eram lucrător calificat, om al muncii industriale!... Am rămas pe loc, în fabrică, și m-am apucat de lucru, fiindcă eu, meștere, am avut întotdeauna o poftă de lucru formidabilă, nu-mi încăpeam în piele, pur și simplu!... Da, și-atunci, că ieșisem la capăt cu toate, îmi venea să cînt mereu!... Si ei, cei de la fabrică, văzindu-mă aşa de voios, m-au trimis la o școală de maîstri, după naționalizare, numai decit!... Si m-au sfătuit pe urmă să-mi dau liceul și să mă-nscru la institut... Ne-vastă-me, că mă căsătorisem și eu, ca omul, nu prea voia, nu voiau nici socii, care erau mai mult țărani,

stăteau la marginea orașelului și făceau și agricultură, țineau vite și aveau și ei niște pămînt — oleacă de țărînă, cum ziceam eu... Nu m-am contrazis cu ei și nici cu femeia nu m-am certat, am utilizat tactica amînării — eram mai tînăr, dar eram mai înțelept pe-atunci, constat eu acum — și le-am făcut pe toate, după cum m-a îndemnat pe mine firea, cum am simțit eu că-i mai bine!... Si-am ajuns, fără nici un efort, fără a urmări aşa ceva — adevărul e că atunci era *sete de cadre*, acum e înghesuală mare, dar selecția tot prost se face, la întîmplare! — am ajuns, cum ziceam, șeful producției pe întreaga uzină!... Si poate că atunci s-a dezghiocat ceva în mine, nu știu, fiindcă nu-mi plac analizele și autoanalizele!... Fapt e că-mi plăcea al dracului să muncesc — asta o știu sigur! — și că nu mă mai dădeam dus din uzină, eram pe fază mereu și eram de nerecunoscut — și pe asta o știu! — ori de câte ori schiopăta *planul*, la sfîrșit de trimestru și la finele anului!... Iar dacă mergeau lucrurile bine, și dacă mai ieșeau și depășiri, eram fericit, meștere, atât de fericit încît nici nu se poate spune în cuvinte lucrul ăsta!... Eram aşa de pasionat de treaba astă, de urmărire și de stăpînirea fluxului din întreaga uzină, încît eram surd și insensibil la laude — și cu laudele știți cum e, ca și cu criticile, cînd se pornesc, nu se mai opresc, curg și tot curg, ca un val de... știți dumneavoastră de ce! — da, eram surd și insensibil, cu adevărat însă, nu din ipocrizie, fiindcă ipocrizia a fost străină întotdeauna de firea mea dreaptă și puternică!... Da, meștere, dreaptă și puternică, fiindcă eu aşa am fost întotdeauna: drept și puternic și-n clipă cînd voi cădea, voi cădea brusc, mă voi prăbuși!... Se va întîmpla și astă, fiindcă toate au o limită în lume și în viață... Aicea, la noi, din punct de vedere teoretic, lucrurile nu au nici o limită, poți să te desfășori cît vrei, la infinit!... Astă în teorie, pentru că în practică te mai izbești de fel de fel de bariere — de birocratie și de inertie, de *principalitate* și de *exigență*, de *efervescentă* și de *competență*!... Nu vă îngrijorați, nu vă speriați, întrucât e vorba de întoarcerea pe dos a unor noțiuni, de transformarea lor în frîne, de către cei care au interesul s-o facă, de către cei care nu se gîndesc decit la ei, la scaunul pe care stau, mai bine zis!... În afară de astă, ar mai fi de dat niște răspunsuri, la niște întrebări mai generale: pînă unde poate merge

omul, cu îndrăznelile lui, care e limita sa reală, de rezistență în timp, de rezistență fiziologică și psihologică?... Dumneavaastră nu vă puneți asemenea întrebări?... Dar cu ce vă bateți capul, dumneavaastră, scriitorii?... „Și cum sănțeți dumneavaastră, ca oameni?...“ „Cum sănțeți și dumneavaastră, inginerii, cum sănt și ceilalți oameni: diferiți...“ „Să-n diversitatea asta de tipuri există vreun trăsnit pe-acolo, unul care să-mi semene mie?...“ „S-ar putea, nu știu!...“ „Eu cred că nu există!... Dacă ar exista, v-ar tulbura liniștea, v-ar pune în mișcare, nu cu sila, de bună seamă, în mod liber și creator!...“ „N-ar putea să-o facă, vă asigur!...“ „Nu?!... Dar de ce?...“ „Pentru că la noi lucrurile se desfășoară altfel!... Munca pe care o faceți dumneavaastră e concretă, de bine de rău, și n-o poate contesta nimeni, pe cind la noi, orice poate fi contestat, și eliminat, și distrus, de către origine!...“ „Așa va să zică, interesant!... Ați început să-mi fiți mai simpatic!...“

Cind vorbea despre alții, Romulus Leanc era ne-crățător, brutal chiar, cind vorbea despre sine, însă, era convingător, avea un anumit farmec, chiar dacă se lăuda, scoțindu-si în evidență anumite însușiri. Te convingea, nu se știe prin ce, dar te convingea, îți lăsa o impresie de neșters. Ghețea se gîndise de cîteva ori, în timp ce îl asculta, că avea în față lui o figură extraordinară, un om deosebit — „un aventureier de tip nou“, cum îl catalogase el în cele din urmă. I-o spuse, mai pe ocidente, să nu-l supere, însă Leanc, fiind cam băut, i-o luase înainte. „Cum așa, îl întrebăse el, vi se pare că... în anumite privințe?!... Ar fi bine să-mi spuneți de-a dreptul ce aveți de spus, nu pentru că nu aș înțelege învăluirile și subtilitățile, da-mi place mie felul acesta de a vorbi și de a fi!...“ „Am vrut să spun că semănătăi a aventureier, în anumite privințe!...“ Leanc izbucnise iar într-un hohot mare și rostogolitor, mai băuse ceva, un pahar de coniac, și-i spuse pe urmă că-i plăcea oarecum denumirea. „Înseamnă că mai aveți ceva spirit de observație, meștere, n-ați atipit complet!...“ „Cum adică?!...“ „Da-i cît se poate de limpede, meștere, că m-ați lovit în inimă cu observația aceasta a dumneavaastră, fiindcă și eu mă consider aventureier, în sensul nobil al acestui cuvint!... Terenul pe care m-am realizat și mă realizez eu, ca aventureier, e terenul invizibil al organizărilor, al

celor mai fantastice desfășurări, de *fluxuri* și de *înaintări!*... Altul nici nu mai există, nu numai aicea, în lume nu mai există, nicăieri, lumea a fost cucerită și hăcuită și-acum, dacă vrei să te desfășori, nu te poți desfășura decit în acest domeniu: organizînd și reorganînd totul, dind un sens cît mai înalt tuturor inițiativelor!... Nu știu cum să vă spun, dar eu cred că dacă m-aș fi născut cu o sută de ani mai înainte, poate că m-aș fi făcut haiduc, ori m-aș fi angrenat în cine știe ce lupte, pentru eliberarea tuturor teritoriilor românești de sub ocupația imperialismului cotropitor și bont, fiindcă întotdeauna cotropitorii au fost bonți și obtuzi, lipsiți de rațiune!... Ori poate că m-aș fi dus să iau parte la cucerirea *Vestului sălbatic!*... Ar fi de adăugat, în legătură cu această evenimentualitate, că mulți dintre prietenii mei — prieteni în ghilimele, meștere, fiindcă n-am nici un prieten, astă-i drama mea, sănt singur-cuci! — îmi spun *iankeul*, ceea ce nu-mi displace, de ce n-aș recunoaște-o!... Iar alții, mai subtili și mai blinzi, spun că maladia de care sufăr eu e *pragmatismul!*... Și eu, ce să fac, îi ascult și-mi văd de treabă!... Știu, dintr-o experiență destul de îndelungată, că le e teamă tuturor de mine și-i las așa, să le fie teamă, am cultivat și cultiv această situație!... Dar n-o fac pentru mine, să știți, dintr-un interes mărunt, o fac pentru *producție*, pentru domeniul acesta fantastic, în care sănț atîtea de făcut, încit te sperii, dacă o ieș în serios!... Vă spun drept că la început, cind am intrat cu adevărat în acest domeniu, și mie mi-a fost teamă!... Astă s-a întîmplat în C., unde am fost mai întîi șeful producției, cum v-am spus, mi se pare, iar mai apoi, cind s-a pus problema ca vechiul director — nea Simon, omul care mă trimisese la învățătură — să fie schimbat, a căzut măgăreața pe mine, nu pentru că ar fi avut cineva vreo slăbiciune pentru mine, ci pentru că s-a văzut că muncesc și că am ceea ce se cheamă cu un termen destul de banal *spirit organizatoric!*... Aveam, într-adevăr, acest *spirit*, mă descoperisem pe mine însuși și-ncepuse să-mi placă munca pe care o făceam, din ce în ce mai mult!... Nu știu cum să vă spun, dar eu cred că există asemenea momente în viața oricărui om, de sublimare a însușirilor, de săltare pe o altă treaptă, superioară, bineînțeles!... Nu știu și nici nu voiesc să descilcesc eu lucrurile astea, — cind și în ce fel se produc miracolele în sufletul omu-

lui, fiindcă se petrec și asemenea lucruri în lumea asta mare și frumoasă!... Fapt e că după ce a început să-mi placă munca pe care o făceam, după ce am trecut peste teamă și peste crispări, am devenit stăpân pe situație — zeu am devenit, noroc și la mulți ani! — am scos fabrica din impas, am îndeplinit planul în condițiile cele mai bune, după aceea l-am depășit!... Și-mi plăcea, cum vă spuneam, cîntam la trei piane deodată și-ascultam cum se impleteau melodiiile — eram și compozitor, eram și interpret și dirijor!... Și nu mă mai săturam, nu mă mai dezlipeam de producție, eram omul uzinei, iar uzina era a mea, o stăpîneam cum stăpînești o femeie — o femeie care îți place, nu orice fleandură! — fiindcă și acolo trebuie putere și vigoare!... Vă mirați, văd, și cam bănuiesc de ce, dumneavoastră nu admiteți că se poate cheltui pasiune și inteligență într-un domeniu atât de arid!... Ei, aflați că vă înselați amarnic, considerind schematice și aride aceste lucruri, fiindcă nu-i aşa, totul depinde de om și eu cred că pînă și cel mai interesant și mai complex domeniu poate deveni sec și pustiu, dacă începe pe mină unor șnapani!... În ce mă privește, trebuie să vă spun, fără să mă laud, că am sfînit locurile unde am muncit, cu eforturi și cu nervi, cu înjurături și cu bodogăneli, dar le-am sfînit, am invins, am avut și am această satisfacție, că am ieșit mereu învingător, în ciuda tuturor piedicilor, fiindcă am avut parte și de aşa ceva, din plin!... În R., unde lucrez acum, am fost primiți de la început cu tot dichisul, cum scrie la carte!... Eu nu cerusem, ce-i drept, să fiu numit director general la uzinele din R., dar primisem imediat, cînd mi se propusese!... Organele locale — acum înțelegeți, cred, de ce îmi place aşa de mult această denumire: *organe locale!* — aveau alți clienți și alți pretendenți!... Ministerul de resort, însă, m-a sprijinit pe mine, m-a sprijinit nu pentru că m-ar fi iubit, ci pentru că avea nevoie de un om ferm acolo, de unul care să le pună uzina pe roate, fiindcă șchiopăta mereu, mereu era sub plan și se nășteau discuții din cauza asta, discuții mari și nesfîrșite, cu beneficiarii, cu cei din țară și cu cei de peste hotare, mai ales!... Cu ăstia din urmă era greu de tot, acolo nu mai mergea cu păi să vedeti, domnilor-tovărăși, noi, aicea, am încercat, ne-am străduit, am vorbit și cu tovarășul-prim, ne-am sfătuit și cu tovarășul-secund, dar, să vedeti... ne-am sfătuit și cu tovarășul-prim,

Nu, acolo, dacă ai făcut contract și n-ai dat *produsul*, te-ai ras, te-ai ars, fiindcă ăia nu trăiesc din subvenții și din pierderi planificate — ce termeni barbari: *pierderi planificate?* — trăiesc din ce produc și dacă n-au ce da și ce lă, crapă, plesnes!... Eu unul nu m-am închinat nici la zeii lor, dar nici la ai noștri, nu m-am luat, adică, după vorbe, fiindcă la noi, mai ales, vorbele au avut treccere mare, într-o anumită vreme — și mai au și-acum, de ce n-am recunoaște-o?!... Și eu, meștere, fără a fi mare filozof, am zis și zic că o orînduire nu se poate face cu vorbe, cu lozinci goale și că *producția*, ceea ce pui în circuitul intern, ca valoare efectivă, e factorul determinant!... Asta a fost crezul meu, aşa am zis și de asta m-am ținut, cu ghearele și cu dinții!... Am avut parte și de sănătate — să bat în lemn, dar am fost și sănătate ca un cal, pot trage un furgon după mine! — și-am fost înzestrat și cu ceea ce numeam eu mai înainte *spirit organizatoric*, cu puterea aceea rară și mare de a da un sens precis tuturor lucrurilor, de a le stăpini!... În legătură cu asta ar fi de adăugat că mulți, dacă nu chiar foarte mulți oameni, m-au socotit și mă socotesc un anarchist inveterat!... Ei, săracuții, se iau după aparențe, după ceea ce spun, fiindcă sănătatea cam spurcat la gură, nu știu dacă ați observat?... Sunt, e un fel de a zice, pentru că eu nu fac altceva decât să spun ce am pe limbă, înjur, dacă e de înjurat, strig, dacă e de strigat, cînt, dacă e de cîntat, într-un cuvînt, nu mă ascund după deget și-n asta, socotesc eu, nu-i nimic rău, dimpotrivă!... Nu pretind să-njure toată lumea, nu, nici vorbă, sănătatea un dușman aprig al formalismului, al zugrăvirii în roz a tuturor fațadelor, noi sau vechi, înalte sau pocite!... Dumneavoastră n-ați observat că adeseori se pune accentul pe îndeplinirea unei munci și se neglijăază scopul, rostul acelei munci?... Totul e să sameni la timp, dacă ai făcut-o e în ordine, indiferent cît culegi!... Și la cules tot aşa e: totul e să culegi la timp, indiferent ce și cît duci în magazie!... Și-n domeniul producției industriale tot la fel e — ăsta-i *pragmatismul*, de fapt, floarea de la butoniera birocratismului! — dacă produci și-ti îndeplinești planul, aproape că nu te mai întreabă nimeni dacă e necesar sau nu ceea ce ai produs!... Rahat cu perje!... Atâtă timp cît vom lucra în felul ăsta, vom plăti îndeolt, triplu și de patru ori mai mult fiecare mașină pe

care o vom produce, ca și pînă acum, deaftfel!... Dumneavoastră, condeierilor, vă e ușor, vedetă uzinele, vă entuziasmați și exclamați — ce grozav, ce frumos, nemai-pomenit! — dar mie, ca om de meserie, mi-e mai greu, foarte greu chiar, fiindcă eu nu pot să nu mă-ntreb cît au costat uzinele respective, peste ceea ce era normal, cîtă neprincipere s-a plătit acolo și-n numele cui?!... Progresul pe care l-am realizat noi pînă acum — fiindcă am realizat un progres, asta n-o poate nega nimeni și nici eu n-o voi face, fiindcă am pus umărul la treaba asta! — a fost plătit scump, de către tărânim, în primul rînd, de către cei care au ținut întotdeauna țara asta a noastră!... Nu sunt *narodnic*, nu vă speriați, nici tărannist n-am fost și nu sunt, dar dacă lucrurile stau aşa, aşa trebuieesc prezentate, fără înflorituri!... Ei, tărani, au ridicat primele uzine, au muncit pe brînci la înălțarea tuturor zidurilor, după ce au pus la temelii vlagă și puterea lor!... Întrebarea e, însă, de la cine și cum o să scoatem de-acum încolo valorile acestea, cum o să ne echilibram înaintarea și pe seama cui?!... Astă-i întrebarea, astă-i problema, meștere!... Mai sunt și altele, nu-i vorbă!... Una, de care aminteam mai înainte, se referă la limitele pînă unde se poate desfășura omul, în condițiile noastre, îndeosebi?!... Alta s-ar referi la lumea astă întreagă, la drumul pe care îl urmează ea, la pieirea ei prin pulverizare sau la ridicarea întregii omenirii la cea mai înaltă treaptă a dezvoltării?!...“

„Lui Ghețea i se păruse la un moment dat că eroul său, fiindcă ar fi vrut ca Leanc să-i fie erou, aşa cum o dorea și acum, îl cam ia peste picior, dar nu era adevărat, se înșela, omul era de o sinceritate absolută, nu menaja pe nimeni, dar nu se crăța nici pe sine, era neliniștit, era nemulțumit mereu, voia mai mult, voia altceva mereu, exagerind în unele privințe, contrazicindu-se într-altele, exact cum făcea și cei pe care îi forfecă el. „Totuși, spusese Ghețea din nou, în alt timp și după un alt răgaz — care e secretul reușitei dumneavoastră, fiindcă ați reușit să vă realizați, în ciuda tuturor dificultăților de care mi-ați vorbit?!...“ „Am reușit, e adevărat! recunoscuse Leanc. — Dar nu pe deplin! adăugase apoi, imediat. — În ce privește secretul, nu știu ce să vă mai spun... Nu e vorba, de fapt, de nici un secret!... E vorba de cîteva lucruri de bază, simple de tot!... Între

astea, spiritul organizatoric cu care am fost dotat ocupă un loc de frunte!... În afară de asta trebuie să vă mărturisesc că mi-am impus cîteva reguli de viață pe care le-am respectat pe urmă cu strictețe!...“ „De pildă?!...“ „Mi-am impus și-am reușit, supărind pe unii și pe alții, să nu protejez pe nimeni, dar absolut pe nimeni, fiindcă protejații, indiferent cum sint, capabili sau incapabili, sint pacoste curată!... Mi-am impus, în al treilea rînd, să nu mă încurc în fuste, în nici un fel de fustă!... În incinta fabricii, în orice caz, sint mai habotnic decât popa în biserică!... Lucrurile astea și respectul meu pentru muncă m-au făcut iubit peste tot pe unde am trecut, nu de la început, e adevărat, dar astă e altceva!...“ „Am înțeles, da, și dacă au mai rămas unele lucruri mai neclare, ele țin de un domeniu mai delicat!...“ „Delicate sunt toate, dar dumneavoastră, dacă înțeleg bine, ați vrea să știți dacă am avut sau nu încurcături sentimentale!...“ „Da, astă aş fi vrut-o, e adevărat!...“ „Am avut, meștere, dar nu cum vă închipuiți!... Am fost îndrăgostit cu adevărat de cîteva ori, ca un pui!... Într-un rînd, măcar, era să le las pe toate balta, aşa eram de topit!... Cît mă vedetă dumneavoastră de osos și de coltos, aşa eram de pierdut, cînd o întilneam!... Mă revoltaam împotriva proprietelor mele înmuieri, mă făceam prost și măgar, troglodit și căpcăun — cîte nu-mi ziceam, cîte nu mi-am zis! — dar tot nu scăpam, era ca o boală, meștere!...“

Il părăsise în cele din urmă, nu-i mai acordase nici o atenție și Ghețea se gîndise, cu părere de rău, că il supărase cu ceva, se ținuse prea stăruitor de capul lui. Dar nu era astă, omul se purta la fel și cu ceilalți pensionari ai vîlei, era nemulțumit de ceva, se petreceau ceva cu el, lucrurile rămăseseră nelămurite. Leanc ii lăsase, cînd plecase din stațiune, la scurt timp după ultima lor discuție, un bilet scurt și ferm: „Cînd aveți vreme, veniți să ne vedeti *domeniile*, tovarășe scriitor!...“ El răspunse invitației după cîteva luni, prea tîrziu însă, fiindcă Romulus Leanc era mort, fusese înmormînat, ba mai mult, fusese și dezgropat, pentru cercetări, fiindcă nu se cunoșteau exact împrejurările în care murise. Il găsișteră aproape de fabrică, într-o seară, cu țeasta crăpată, mototol, grămadit lîngă bordura unui drum de acces. Era un asasinat la mijloc, era o sinucidere sau era

altceva, nu se știa. Singurul lucru care se știa era că fusese și el amestecat într-o mică afacere, cu niște valută. Luase niște bani de la șeful unei firme străine, o sumă neînsemnată, însă, pe care o restituise negustorului, cind venise ăsta în țară, luase cinci sute de dolari și-i dăduse astuia, în țară, zece mii de lei, destul de mult. Afacerile acestuia cu anumiți oameni însă — „Din anumite cercuri!“, cum îi spusesese cineva — fuseseră mult mai întinse, fuseseră eșalonate pe ani de zile și-acum răsuflaseră toate și poate că și Leanc fusese amestecat în treaba asta. Era o ipoteză, de fapt, care nu se potrivea cu firea lui, cu cinstea lui ireproșabilă. Mai apropiată de adevăr părea cealaltă presupunere, că s-a sinucis, ros de remușcări, băntuit de cine știe ce nemulțumiri, minios pentru că își călcase în picioare propriile sale porunci — normele sale de viață. Nu era exclusă însă nici asasinarea, presupunind că el știa anumite lucruri despre cei care învărtiseră afacerile aceleia mari — „cu dușmanii lor de moarte, cu capitaliștii...“ Si ăstia, cunoscîndu-i firea, se temuseră de el și-l lichidaseră. În sfîrșit, presupunerii se puteau face multe, fără a ajunge însă la adevăr, fără a dezlega taina — singurul lucru clar, dureros de clar și de exact, era faptul că Romulus Leanc, omul acela colțuros și puternic, fusese doborât, fusese înfrînt, nu mai ajunsese să depășească nici o limită. „Sau poate că aceasta a fost limita lui?!...“ „Sau prețul mult prea mare al inconsecvenței?!...“ „Fiindcă altfel, cum zicea chiar el, ar fi rămas de neînfrînt!...“ „Poate, cine știe?!...“

4.

Alexandru Ghețea nu avea o slăbiciune deosebită pentru oamenii mai aparte, stranii, dimpotrivă. Cunoscuse, cu toate astea, în alte împrejurări, un asemenea om, jumătate țaran, jumătate muncitor — centaur — într-o documentare, pe teren, într-o circumă nenorocită, la marginea unui orășel. El intrase să îmbuice și să bea câte ceva, fiindcă era lihnit. Iar omul, cind a intrat, se foia și se zbătea, pe loc. Sta la o măsuță, într-un colț, băga mereu mîinile în buzunare, le scotea apoi și bătea din buze, din gură, de fapt, făcea cum fac berzele cîteodată, ciocănea,

bătea toaca din fălcă. Si pomenea mereu de unul care îi supărase, îl ofensase crunt. Vinovatul plecase, i-a spus-o chelnerul, dar el înjura în continuare, cu o minie care sporea mereu, se amplifică, în loc să se tempereze, cum ar fi fost normal.

— Dar ce i-a făcut? l-a întrebat Ghețea pe chelner, cind i-a adus gustarea.

— I-a oferit bani ... Credea că-i cerșetor ... N-a știut... Si el...

Omul de alături — Haralampe îl chema — a tăcut și a așteptat încordat, să vadă ce zice chelnerul, gata de harță.

— Așa, dară, a spus el pe urmă, dacă a văzut că chelnerul s-a oprit — a vrut să mă procopească!... Prostul dracului!... Păi eu... Îl îngrop în bani!... Ia uitați-vă aicea!...

N-a apucat să se mai uite, că omul a și fost lîngă el. Si nici atunci nu s-a uitat la banii pe care îi pusese pe masă, între ei. Privirile i-au fost atrase ca de un magnet de înfățișarea omului, de felul cum era el îmbrăcat — pestriț și zdrențuros și de obrazul său, de fața lui strîmbă, opărită și cicatrizată, semănind a rană veche și vinătă — „a fund de maimuță“. Fusese accidentat, se întimplase ceva cu el — avea s-o afle pe urmă, numaidecă, de fapt — era atât de mutilat, încât i se vedea un colț din gură, o parte din dantură, parcă ar fi vrut să rîdă mereu. Si cind rîdea, rîdea nefiresc, strîmb, urît.

— Ce te uiți așa? l-a întrebat el pe Ghețea, dacă a văzut că nici nu ia seama de bani. — Ce te tot holbezi?... Ești vreun musăr, cumva?!... Ori ești vreunul de-ăla care se agață de bărbați, c-am mai pătit-o cu unul?!... Ori ești prost, că eu, dacă-i așa, te bag în mă-ta imediat!...

L-a lăsat, nu s-a mai uitat la fața lui, dar el tot nu l-a iertat, tot nu s-a domolit. Se desturna pe Ghețea, iar chelnerii chicoteau pe la bufet, rîdeau și chițcăiau, sușoteau și se foiau mereu, ca șobolanii la coteț. Si el, omul acela straniu și minios, avusese în cele din urmă aceeași senzație, fiindcă tăcuse și ascultase mult timp foiala din circumă, cu o singură ureche o ascultase, s-o audă mai bine.

— Așa fac și-ai mei, băiețașii mei, clienții mei, neicusorii mei! a spus el pe urmă, cu un fel de melancolie.